

Sosyal Medya ve Dezenformasyon: İsrail'in Gazze Saldırıları Örneği

→ İsmail KAPLAN*

Öz

Dezenformasyon, çatışmalar ve savaşlar sırasında bir propaganda aracı olarak kullanılmaktadır. Bu çalışma, dezenformasyonun çatışmalarda bir propaganda aracı olarak kullanımını, İsrail-Filistin çatışmasıyla ilgili sosyal medya içeriklerine odaklanarak incelemektedir. Çalışmanın amacı, İsrail'in Filistin'e yönelik saldırıları sürecinde sosyal medyada yayılan dezenformatif içeriklerin türlerini ve bu içeriklerin yayılma yöntemlerini araştırmaktır. Çalışma, 7 Ekim 2023'te başlayan Aksa Tufanı Operasyonu'nu takip eden dönemde yayılan 250 sosyal medya içeriğini Anadolu Ajansı Teyit Hattı'nın doğruluk kontrollerine dayanarak içerik analizi yöntemiyle incelemektedir. İçerikler; paylaşım türü, doğruluk kontrolü sonucu, yanlış bilgiyi yayan aktörler ve kullanılan yanlış bilgi türü temaları altında kodlanmış ve analiz edilmiştir. Bulgular, dezenformasyonun büyük oranda sosyal medya platformları üzerinden yayıldığını, özellikle X platformunun dezenformatif içeriklerin yayılımında ön plana çıktığını göstermektedir. Çalışma, İsrail'in hem tarihsel olarak hem de günümüzde meşruiyetini korumak için sürekli olarak dezenformasyonu kullandığını göstermektedir. En yaygın dezenformasyon türü, genellikle Filistinlileri mağduriyet uyduruyormuş gibi gösteren sahte resimler veya videolarla desteklenen yanlış bağlamı içeriklerdir. Bununla birlikte dezenformasyon amaçlı uydurma içeriklere de sıkça rastlanmaktadır. Sonuç olarak, sosyal medya dezenformasyonunun, İsrail-Filistin çatışmasında tarafların ve kitlelerin algısını yönetmede kritik bir rol oynadığı ve gelecekte dezenformasyonun önlenmesi için yapay zekâ teknolojilerinin potansiyel katkısının incelenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dezenformasyon, Sahte Haber, Sosyal Medya, Filistin, İçerik Analiz

*Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi İletişim Tasarımı ve Yönetimi Bölümü, Eskişehir, Türkiye

E-mail: ismailkaplan@anadolu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-2286-5190

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 04.10.2024 Revize Tarihi: 06.11.2024 Kabul Tarihi: 22.01.2025

DOI: 10.37679/trta.1395640

Social Media and Disinformation: The Example of Israel's Attacks on Gaza

→ İsmail KAPLAN

Abstract

Disinformation is used as a propaganda tool during conflicts and wars. This study investigates the use of disinformation as a propaganda tool in conflicts, focusing on social media content related to the Israeli-Palestinian conflict. In particular, the disinformation spread during the Israeli attacks on Palestine following Operation Al-Aqsa Flood, which began on 7 October 2023, is examined. The study analyses 250 social media content that spread after the Operation Aksa Flood, which started on 7 October 2023, through content analysis based on the accuracy checks of Anadolu Agency Fact Check Line. The content was coded and analysed under four themes: type of post, results of fact-checking, actors spreading disinformation and types of disinformation. The findings reveal that disinformation is spread primarily through social media, with the X platform playing a key role. The study shows that Israel has consistently used disinformation to maintain its legitimacy both historically and today. The most common type of disinformation is falsely contextualised content, often supported by fake pictures or videos that portray Palestinians as fabricating victimisation. In addition, fabricated content is also common. The study concludes that social media disinformation significantly influences public perception of the Israeli-Palestinian conflict. It suggests that artificial intelligence technologies should be explored as a potential solution to combat disinformation in the future.

Keywords: Disinformation, Fake News, Social Media, Palestine, Content Analysis

1. Giriş

Dezenformasyon günümüzde kurumların ve toplumların karşı karşıya olduğu başlıca sorunlardan bir tanesidir. Etkileri siyasetin ötesine uzanan ve toplumsal yaşamın çeşitli yönlerini etkileyen dezenformasyonun mekanizmalarını ve sonuçlarını anlamak, bunun da ötesinde, dezenformasyonun yayılmasıyla mücadele etmek için etkili stratejiler geliştirmek, gün geçtikçe daha önemli hâle gelmektedir.

Dezenformasyon, modern savaşlarda ve çatışmalarda, özellikle de çeşitli ülkeler tarafından kullanılan hibrit savaş stratejileri bağlamında kritik bir araç olarak görülmektedir. Çatışmalar sırasında dezenformasyonun kullanımı, düşmanın moralini bozmak, kamuoyu algısını manipüle etmek ve karar alma süreçlerini zora sokmak gibi birçok amaca hizmet etmektedir. Dezenformasyonun savaştaki temel işlevlerinden biri kafa karışıklığı yaratmak ve düşmanlar arasında nifak tohumları ekmektir.

Bu çalışmada, İsrail'in Filistin'e yönelik saldırıları süresince sosyal medyada yayılan dezenformasyon içerikleri ele alınmaktadır. 1948 yılından beri farklı dönemlerde şiddetlenen çatışmalar, son olarak 7 Ekim 2023 tarihinde Hamas tarafından başlatılan Aksa Tufanı Operasyonu'nu takip eden süreçte, İsrail'in soykırım boyutuna ulaşan yoğun saldırıları ile zirveye çıkmıştır. Sahada süren askeri faaliyetlerin yanında İsrail'in resmi kanalları ve İsrail destekçisi sosyal medya hesapları da bir yandan saldırıları meşru gösterme niyetiyle içerikler üretmektedir. Bu içerikler İsrail'in saldırılar karşısında kendisini savunduğu, Filistinlilerin ise onlar için bir tehdit oluşturduğu propagandasının bir parçasıdır. Bu çalışmada İsrail destekçisi kaynakların propaganda faaliyetlerinde nasıl bir dezenformasyon uyguladığını tespit etmek amaçlanmaktadır. Çalışmanın iki temel araştırma sorusu bulunmaktadır:

1. İsrail yanlısı sosyal medya içeriklerinde hangi tür dezenformasyon uygulanmaktadır?
2. İsrail yanlısı dezenformatif içerikler sosyal medyada ne şekilde yayılmaktadır?

Çalışmada bu araştırma sorularına yanıt aranırken 7 Ekim 2023 tarihinden sonra dolaşıma giren ve Anadolu Ajansı Teyit Hattı tarafından doğruluk kontrolü yapılan iddialar incelenecektir. Her ne kadar farklı doğrulama platformları da benzer konuyla ilgili doğrulamalar yapsa da bu çalışmada

incelenen içerikler yalnızca Anadolu Ajansı Teyit Hattı'nın 7 Ekim 2023-7 Eylül 2024 tarihleri arasında paylaştığı içeriklerle sınırlandırılmıştır.

Çalışmada ilk olarak dezenformasyonun tanımından ve bilgi bozukluğu türlerinden bahsedilecektir. Takip eden bölümde çatışma dönemlerinde dezenformasyonun nasıl gerçekleştirildiği ve sosyal medyanın bundaki rolü ele alınacaktır. Son yıllarda öne çıkan konulardan birisi olan sahte haberlere değinildikten sonra İsrail'in dezenformasyonu ve sahte haberleri tarih boyunca nasıl kullandığı açıklanacaktır. Alanyazında konuyla ilgili kaynakların ele alındığı bölümlerin ardından çalışmanın yönteminden ve bulgularından bahsedilecektir. Sonuç bölümünde ise alanyazındaki içerikler ile araştırmada elde edilen bulgular karşılaştırılacaktır.

Yapısı itibariyle bu çalışma, alanyazındaki diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır. Sonraki bölümlerde görüleceği üzere alanyazındaki çalışmalar çoğunlukla üretilen içeriklerin doğru olup olmadığına ya da Filistin aleyhine gerçekleştirilen propagandanın farklı türlerine odaklanmaktadır. Bu çalışma ise propaganda faaliyetlerinin bir ayağını oluşturan dezenformasyon ve yanlış bilginin hangi ortamda ve hangi türlerde yoğun olarak yayıldığı incelenmektedir.

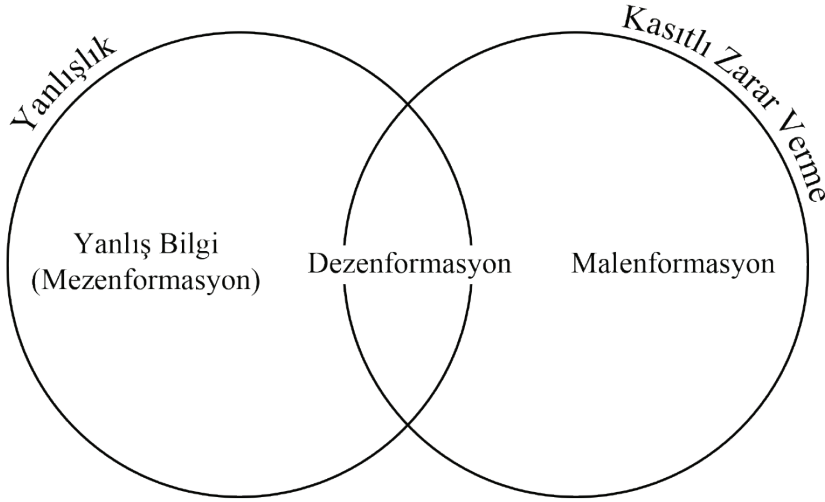
2. Dezenformasyonun Tanımı

Dezenformasyon, genellikle kamuoyunu kandırmak veya manipüle etmek amacıyla yanlış veya yanıltıcı bilgilerin kasıtlı olarak yayılması anlamına gelir. Bu olgu son yıllarda, özellikle siyasi iletişim ve sosyal medya platformlarının yükselişi bağlamında büyük ilgi görmektedir. Dezenformasyon, kitleleri yanıltmak ve kamuoyunu belirli gündemler veya ideolojiler lehine şekillendirmek için tasarlanmış uydurma haber makaleleri, yanıltıcı istatistikler ve manipüle edilmiş görüntüler dahil olmak üzere çeşitli şekillerde görülebilir (Kapantai vd., 2021).

Dezenformasyonun kökleri, bilginin kamu algısını ve davranışını etkilemek için stratejik olarak hazırlandığı tarihsel propaganda uygulamalarına kadar uzanmaktadır. Freelon ve Wells, dezenformasyon ile ilgili ilk analizlerin, siyasi iletişimdeki etkilerini anlamak için retorik ve tarihsel yöntemlere odaklandığını belirtmektedir (2020, s. 148).

Konuyla ilgili bir diğer kavram olan yanlış bilgi kavramı sıklıkla dezenformasyon ile eş anlamlı olarak kullanılsa da, dezenformasyon yanlış bilginin bilinçli ve kasıtlı olarak yayılmasını tanımlamaktadır (Fetzer, 2004). Wardle ve Derakhshan çalışmalarında dezenformasyon, yanlış bilgi (mezenformasyon) ve malenformasyon gibi kavramların tümünü bilgi bozukluğu başlığı altında toplamış ve her bir kavramın tanımını şu şekilde yapmışlardır (2017, s. 20):

- **Dezenformasyon:** Bir kişiye, gruba, topluma veya ülkeye zarar vermek için kasıtlı olarak üretilen ve yayılan yanlış bilgi.
- **Yanlış Bilgi:** Özünde yanlış olan fakat zarar verme amacı taşımayan bilgi.
- **Malenformasyon:** Gerçeklere dayanan fakat yine de bir kişiye, gruba, topluma veya ülkeye zarar verme amacı taşıyan sızıntılar ve nefret söylemi vb. bilgiler.

Şekil 1. Bilgi Bozukluğu Şeması

(Kaynak: Wardle, 2020)

Wardle bilgi bozukluğu türlerinden dezenformasyon ve yanlış bilgiyi yedi farklı tür altında sınıflandırmaktadır (2020):

- 1. Parodi:** Kimi kullanıcılar sosyal medyada paylaşılan parodi içeriklerinin parodi olduğunu fark ederler. Bazı kullanıcılar ise bunu fark etmezler ve söylenmek isteneni yanlış anlarlar. Bu da zaman zaman parodi içeriklerinin komplo teorileri ya da dezenformasyonu yaymak için kullanışlı hâle gelmesine neden olur.
- 2. Hatalı Bağlantı:** Özellikle haber sitelerinin ve haber odaklı sosyal medya hesaplarının başvurduğu tık tuzakları ve sansasyonel başlıklar bu kategoriye girer. İnternet trafiğini yönlendirmek için kutuplaştırıcı veya duygusal bir dil kullanmak kısa vadede kazançlı olsa da insanların haberlerle olan ilişkilerine zarar vermektedir.
- 3. Yanıltıcı İçerik:** Dezenformasyonun oldukça yaygın bir türü olan yanıltıcı içerikler, hikâyeyi yeniden çerçevelemeyi, bunu yaparken de bazı konuları desteklemek için alıntılar kullanmayı, verilmek istenen mesaja uygun istatistikler kullanılmasını ve argümanları zayıflatacak başka bazı kanıtların göz ardı edilmesini tanımlamaktadır.
- 4. Yanlış Bağlam:** Gerçek olan içeriklerin tehlikeli biçimde yeniden çerçevesini tanımlayan yanlış bağlamlı içerikler dezenformasyonun yayılmasında etkilidir. Özellikle görüntülerin zaman ve mekân dahil olmak üzere bağlamından koparılması ve yeni bir anlatıya uygun olarak çerçevesini bu kategoride en fazla karşılaşılan örnektir.
- 5. Taklit:** İnsanlar güvenilir markalardan ya da kurumlardan gelen mesajlara daha fazla itibar gösterirler. Bunu bilen ve toplumu yanıltmak isteyen içerik üreticiler iyi bilinen logoları ve markaları kullanarak sahte içerikleri dolaşıma sokarlar. Öte yandan özellikle yapay zekanın hızlı yükselişiyle birlikte deepfake videolar ve taklit edilen sesler de bu kategori altında ele alınabilir.
- 6. Manipülasyon:** Bu tür içerikler gerçeğin bir yönünün değiştirilmesi ile ortaya çıkar. Bu kimi zaman metin, kimi zaman ise görüntü şeklinde olabilir. Bazen bir görüntüde mevcut

bir bölüm silinebilir, bazen de görüntüye hiç var olmayan yeni bir kişi veya nesne eklenir. Yapay zeka ile görüntü işleme teknolojileri, gerçeğinden ayırt edilmesi çok zor manipülasyon içeriklerinin dolaşıma girmesine neden olmaktadır.

7. **Uydurma:** Tamamen yanlış olan içerikler bu kategori altında değerlendirilir. Hiç var olmayan ya da gerçekleşmemiş bir olayı varmış gibi sunmak uydurma olarak tanımlanır.

3. Çatışma ve Savaş Dönemlerinde Dezenformasyon

İletişim çalışmalarında dezenformasyon konusu sıklıkla propaganda ile birlikte ele alınır. Propaganda 20. yüzyılın erken dönemlerinden itibaren iletişim çalışmalarının önemli bir başlığı olagelmıştır. Laswell propagandayı savaş dönemlerinde askeri ve ekonomik baskının ardından düşmana karşı kullanılan bir araç olarak tanımlar (1938, s. 9). Propagandanın amacı ise semboller, anlatıları, raporları, görselleri vd. kullanarak toplumun kanaatini kontrol etmektir. Chomsky'ye göre modern devletlerin ilk propaganda operasyonu, 1916 yılında ABD'deki Wilson hükümetinin Birinci Dünya Savaşı sırasında pasifist tavır gösteren halkı savaş taraftarına dönüştürmek için harekete geçirilmiştir (2013, s. 1). Sonraki yıllarda da halkı sınır ötesi müdahalelere ikna etmek için ABD yönetimi propaganda faaliyetlerine devam etmiştir. Bunu yaparken farklı biçimlerde dezenformasyona başvurmuş; operasyonlarını meşrulaştırmak adına düşmanlarını "canavarlaştırmıştır" (Chomsky, 2013, s. 18).

Dezenformasyon, özellikle çatışma dönemlerinde başvurulan bir araçtır ve insanların algılarını şekillendirmekte kullanılır. Propagandadan ayrıştığı nokta ise her durumda insanları ve toplumları yanıltma gayesi taşımasıdır. Burada dezenformasyon kavramı ile yanlış bilginin kasıtsız olarak yayılmasını tanımlayan mezenformasyon kavramı arasındaki fark da önemlidir. Dezenformasyonun psikolojik etkisi daha derindir çünkü yeni yanlış inançlar ortaya çıkarılabilir ve mevcut yanlış inançları pekiştirebilir. İnanç sistemlerinin bu şekilde manipüle edilmesi, insanların duygusal tepkilerinin kolayca istismar edilebildiği çatışma durumlarında yıkıcı etkiler meydana getirmektedir (Cherry, 2024).

Propaganda amacıyla dezenformasyonun kullanılmasında 1991 Körfez Savaşı bir kırılma noktasıdır. Savaş süresince ABD ve Büyük Britanya'nın medya-

yı yönetme ve kullanma biçimi, dezenformasyon yoluyla büyük toplulukları ikna etmenin önemli bir örneği olmuştur. Savaşın cephe hattına sadece seçilmiş gazetecilerin girmesine izin verilmesi, Suudi Arabistan'da savaşı takip eden diğer gazetecilere ise günlük brifingler sunulması, ABD öncülüğündeki koalisyon lehine bir bilgi çevresi oluşturmuştur. Verilen brifinglerde ise sonradan yalan olduğu tespit edilen, Irak askerlerinin Kuveyt'te bir çocuk hastanesinin elektriğini kesmesi gibi haberler bulunmaktadır. Bu savaş, medyanın önemli bir güç hâline geldiği günümüzde propagandanın ve dezenformasyonun işlevini yeniden düşünmeyi gerektirmiştir (Robinson, 2019). Bu savaş ayrıca Irak kaynaklı petrol sızıntısı nedeniyle petrole bulandığı iddia edilen karabatak kuşu görselinin günlerce medyada yer alması ile de hatırlanmaktadır (Ottosen, 1992). ABD öncülüğündeki koalisyon güçlerinin saldırılarının meşrulaştırılmasına zemin hazırlayan bu görselin gerçek olmadığı birkaç gün içinde ortaya çıksa da propaganda amacına ulaşmış ve koalisyon güçleri lehine bir kamuoyu oluşmuştur.

4. Sosyal Medya, Dezenformasyon ve Sahte Haberler

Dezenformasyon sadece günümüze ait bir problem değildir. Tarih boyunca farklı nedenlerle insanlar ve toplumlar dezenformasyon aracılığıyla yönlendirilmeye çalışılmıştır. Konunun bugün ayrı bir öneme sahip olmasının nedeni ise dezenformasyonun sosyal medya aracılığıyla çok daha hızlı yayılabilmesidir. Her türlü bilgiye çok hızlı şekilde erişimi mümkün kılan internet ve sosyal medya, yanlış bilgilerin, sahte haberlerin ve dezenformasyonun da aynı hızla yayılmasına imkan tanımaktadır (Karagöz, 2018, s. 694). Şentöregil yaptığı çalışmada doğrulama platformları tarafından incelenen haberler arasında yanlış bilgilerin çoğunlukla sosyal medya üzerinden yayıldığını tespit etmiştir (2024, s. 167). Yanlış bilgileri üretmek ve yaymak sosyal medya sayesinde tarihte hiç olmadığı kadar yaygınlaşmıştır. Algoritmalar da içeriğin doğruluğuna değil, aldığı etkileşime önem vermektedir.

Dijital dünya, nesnel bir gerçekliğin varlığını bulanıklaştırır, zira orada paylaşılan yalan, yarı gerçek ya da dedikodu içerikli çok miktarda bilgi büyük bir kafa karışıklığına neden olur. Bununla birlikte dijital ortamda görüntülerin ve seslerin kolayca manipüle edilebilmesi de gerçeklik algısına zarar verir. Bu durum, sosyal medyayı kitlesel bir silaha dönüştürür (Erkan ve Ayhan, 2018). Sosyal medya platformları başta olmak üzere yeni iletişim teknolojile-

ri beraberinde yeni dezenformasyon yöntemlerini getirmiştir. Diğer yandan sosyal medya platformlarının mevcut algoritmaları, kullanıcıların önceden var olan inançlarını pekiştiren yankı odaları yaratarak sorunu daha da kötüleştirmekte ve dezenformasyonun yayılmasında kartopu etkisine yol açmaktadır. Kullanıcılar ise bilgi tüketimlerinin, doğruluktan ziyade etkileşime öncelik veren bu algoritmalarından ne ölçüde etkilendiğinin genellikle farkında değildir (Cherry, 2024, s. 28).

Sosyal medyada sahte içeriklerin yayılmasının bir diğer nedeni ise bot ve troll hesaplardır. Bot hesaplar özellikle X platformunda etkilidir. Çok sayıda olan ve yazılımlar tarafından kontrol edilen bot hesaplar, belli fikirlerin geniş kitleler tarafından savunuluyormuş gibi görünmesini sağlar. Troll hesaplar ise bir kişi tarafından yönetilmesine rağmen kimi zaman gerçek kimliğini gizleyebilir. Troll hesaplar diğer kullanıcıları duygusal tepkiler vermeye zorlayacak şekilde provokatif davranırlar. Bu hesaplar insanları kızdırmayı, rahatsız etmeyi veya onlara zarar verebilecek haberleri yaymayı amaçlarlar. Bu yönüyle troller, başkalarına zarar vermek için sahte içeriklerden yararlanan kullanıcılar olarak görülürler (Ünal ve Çiçeklioğlu, 2019).

Sosyal medyanın tüm kullanıcılarına kendi içeriklerini üretme ve yayma imkânı tanınması, ifade özgürlüğüne katkı sunmakla birlikte yanlış bilgilerin dolayımının hızlanmasına da neden olmuştur. Şüphesiz geleneksel medyada da yanlış bilgiler ya da sahte haberler bulunmaktaydı ancak sosyal medya yapısı gereği dezenformasyonun daha kolay yayılmasına olanak tanımaktadır (Şentöregil, 2024, s. 2). Öte yandan görsel kültürün hiç olmadığı kadar önem kazandığı günümüzde imgeler ve görüntüler kişilerin çevresini yoğun biçimde sarmaktadır (Koca ve Çöm, 2023). Dolayısıyla görsellerin dezenformasyon amacıyla kullanılması da hızla artmaktadır.

Haber içeriklerinin giderek daha fazla sosyal medyada paylaşılması ve etkileşim alması, haber ile sosyal medya arasındaki çizginin bulanıklaşmasını beraberinde getirmiştir. Haber üretiminde, dağıtımında ve tüketiminde sosyal medyanın başat rol oynaması, haberlerin biçimini büyük oranda değiştirmiştir (Bengtsson ve Johansson, 2020). Sosyal medya ve habercilik arasındaki bu yakınlaşma, haberlere ulaşmada çevrim içi platformların ve sosyal medyanın etkisini artırmaktadır. Sosyal medyanın bir haber kaynağı olarak kullanılması ise yanlış bilgilerin daha kolay yayılmasına yardım etmektedir (Tandoc vd., 2019, s. 138). Kakutani sosyal medyada yayılan akıl almaz boyuttaki sahte

haber ve dezenformasyon selini tanımlarken, suları bulandırmak, sis bulutu oluşturmak ve kamuoyunun gözünü gör etmek ifadelerine başvurur (2019, s. 103). Ona göre tüm bu çalışmalar bir propaganda tekniğidir ve izleyicilerde bir haber bıkkınlığı yaratmayı amaçlar. İnternetteki dezenformasyon seli bir kafa karışıklığına, karmaşaya ve korkuya yol açar. İnsanlar birbiriyle çelişen bilgilerle karşılaştıkları zaman ilk karşılaştıkları bilgiye inanma eğiliminde olduğu için, herhangi bir haber doğrulana kadar, onun çarpıtılmış versiyonu çoktan etkisini göstermeye başlar.

5. Dünden Bugüne İsrail'in Dezenformasyon Kullanımı

İsrail devleti kuruluşundan günümüze kadar gelen tarihinde ve Filistin başta olmak üzere çevredeki ülkelere yönelik saldırılarında dezenformasyonu hep bir propaganda aracı olarak kullanagelmiştir. Pappé'ye göre İsrail bulunduğu bölgede meşruiyet sağlamak için mitlere ve yanlış bilgilere en başından itibaren başvurmuştur (2018). Bu yanlış bilgilerin başında Filistin'in 19. yüzyılda boş bir bölge olması, Filistinlilerin ülkelerini gönüllü olarak terk ettikleri, İsrail'in Orta Doğu'daki tek demokratik ülke olduğu, siyonizmin sömürgecilik değil vatansız bir halkın vatanına kavuşmasını sağlayan bir hareket olduğu gibi mitler gelmektedir.

Finkelstein, İsrail devletinin işgalci politikalarını meşrulaştırmak için Holokost Endüstrisi'ne sığındığını ifade etmektedir (2024). Ona göre Holokost kavramı günümüzde ideolojik bir silah olarak kullanılmaktadır ve İsrail devleti geçmişte yaşanan Nazi Holokostu'nun gölgesine sığınarak, günümüzde neden olduğu insan hakları ihlallerini gizlemektedir. Özellikle 1967 Arap-İsrail Savaşı sonrası dönemde Batılı ülkelerle daha fazla iş birliği yapmaya başlayan İsrail devleti, Holokost'un hatıralarını politik açıdan kullanışlı olduğu sürece kullanmaya başlamıştır. Said ise bu tavrın Batılı ülkeler tarafından bilinçli olarak desteklendiğini, zira İsrail'in Orta Doğu'da ABD başta olmak üzere Batılı ülkeler için bir stratejik ortak olarak görüldüğünü, onun "Batı uygarlığından kesme taşlarla yükselen bir kale" olduğunu ifade eder (2008, s. 108). Ona göre İsrail'in üstlendiği bu rol, Batılı devletlerin ve medya kuruluşlarının İsrail tarafından gerçekleştirilen hak ihlallerini görmezden gelmelerine ya da dezenformasyon yoluyla bunların üstünü örtmelerine neden olmaktadır.

İsrail'in dezenformasyon yöntemlerine başvurması yalnızca küçük bir grupla sınırlı değildir. Öyle ki İsrail'in eski başbakanlarından İzak Şamir dezenformasyonu meşru göstermek için, "İsrail toprakları uğruna yalan söylemekte bir sakınca yoktur." demiştir (Mearsheimer, 2011).

Sosyal medyada da İsrail-Filistin çatışmaları hakkında sahte haberler uzun zamandır büyük bir hızla yayılmaktadır. Özellikle farklı zamanlarda ve farklı yerlerde çekilen fotoğrafların ve videoların bağlamından kopararak güncel içerikler olduğu iddia edilerek paylaşılması, konuyla ilgili kafa karışıklıklarını artırmaktadır. Sosyal medya platformlarında yayılan birçok sahte haber Whatsapp ve Telegram kanallarında büyük topluluklara erişebilmektedir. Sosyal medya platformları ise sahte haberleri tespit ederek onları yanıltıcı içerik olarak işaretlediklerini veya yayından kaldırdıklarını ifade etmektedirler. Öte yandan işaretlenen veya yayından kaldırılan içerikler genellikle İsrail'in aleyhine olarak paylaşılan içeriklerdir (Frenkel, 2021). Stein ise konuya bir başka açıdan yaklaşarak Filistinlilerin kaydettikleri ve İsrail'in uyguladığı şiddeti belgeleyen birçok görüntünün İsrail tarafından sahte içerik olarak tanımlandığını belirtmektedir (2021). Farklı örneklerde görüleceği üzere, İsrail'in hak ihlallerini gösteren videoları sahte içerik olarak tanımlaması, zaman içerisinde işgal ettiği topraklardaki baskıcı stratejilerin bir parçasına dönüşmüştür. Diğer yandan İsrail kamuoyu da sergilenen hak ihlallerini ve sivil ölümlerini sorgulamak yerine yayınlanan içeriklerin sahte olduğuna dair kanıtlar aramaya başlamış, görüntülerin Filistinliler tarafından üretilen sahte içerikler olduğuna karar vermişlerdir. Öyle ki Filistin'de bu tür içerikleri üreten Hollywood benzeri bir sanayi olduğuna kanaat getirerek bu sözde sanayiye "Pallywood" olarak isimlendirmişlerdir. Sosyal medya platformları da kasıtlı ya da kasıtsız olarak çoğu zaman İsrail'in bu stratejisine yardım etmektedir. Facebook'un "direniş" ve "şehit" gibi anahtar kelimelerle yapılan paylaşımları "yanlışlıkla" ortadan kaldırması, İsrail'in politikalarını eleştiren içeriklerin rutin olarak silinmesi ve algoritmaların Filistinli insanların hikâyelerine karşı ön yargılı hâle getirilmesi, sosyal medyada dezenformasyonun yayılmasını tetikleyen unsurlar arasındadır (Loewenstein, 2023, s. 171).

6. Yöntem

Dezenformasyonun yayıldığı alanlar arasında yalan ve sahte haberler önemli bir yer tutmaktadır. Haber doğrulama platformları da bu haberlerdeki ve yanlış içeriklerdeki yanlış bilgiyi ve dezenformasyonu ortaya çıkarmak için

farklı yöntemler kullanmaktadır. Bu çalışmada sosyal medyada yayılan yanlış içerikleri tespit etmek yerine bir doğrulama platformu tarafından kontrol edilmiş içerikler veri olarak kullanılmaktadır. Böylece iddiaların doğru veya yanlış olmalarının ötesinde sistematik olarak dezenformasyonun yayılmasına nasıl katkı sağladıkları gözlemlenebilecektir.

Araştırmanın belli sınırlılıkları bulunmaktadır. Farklı mecralarda Gazze saldırıları ile ilgili birçok dezenformatif içerik yayılmakta ve farklı doğrulama platformları çeşitli içeriklerin doğruluk kontrolünü gerçekleştirmektedir fakat bu çalışmada yalnızca Anadolu Ajansı Teyit Hattı tarafından doğruluk kontrolü yapılan içerikler incelenmiştir. Anadolu Ajansı Teyit Hattı'nın seçilmesinin nedeni, diğer doğrulama platformlarından farklı olarak Gazze ile ilgili doğrulamaları içeren ayrı bir kategori oluşturulması ve konu hakkında daha fazla içerik üretilmesidir. İçerikler incelenirken araştırmacı tarafından yeniden doğruluk kontrolü yapılmamış ve Anadolu Ajansı Teyit Hattı tarafından sunulan bilgiler doğru olarak kabul edilmiştir. Son olarak araştırma, Gazze saldırılarının başladığı günden, araştırma verilerinin toplanmaya başladığı güne kadar geçen 11 aylık dönemde yayınlanan içerikleri kapsamakta, 7 Eylül 2024 tarihinden sonraki verileri ele almamaktadır.

Çalışmada sosyal medyanın dezenformasyonun yayılmasındaki rolü ve İsrail'in Gazze saldırıları sırasında dezenformasyondan ne şekilde yararlandığı ele alınmıştır. Bahsedilen durumun araştırılması için sosyal medyada paylaşılan ve Anadolu Ajansı Teyit Hattı tarafından doğrulanan haberlerin içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmayı amaçlayan bir yöntemdir. İçerik analizinde ilk olarak elde edilen veriler kavramsallaştırılır, ardından bu kavramlar mantıklı bir biçimde düzenlenerek veri açıklayan temaların ortaya çıkması sağlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 227). İçerik analizi, karşılaşılan metin, ses, görsel vb. her türlü içeriği yüzeysel olarak değil, derinlemesine incelemeye olanak tanır. İçerikte yer alan örtük ve açık anlamları ortaya çıkarmak için hem kelimeler veya görseller gibi gözle görülebilir unsurlardan hem de içeriğin altında yatan söylemden yararlanır (Neuman, 2022, s. 594).

Anadolu Ajansı Teyit Hattı, 7 Ekim 2023 tarihinde gerçekleştirilen Aksa Tufanı Operasyonu sonrasında başlayan İsrail saldırılarının ardından sosyal medyada ve diğer ortamlarda paylaşılan yanlış bilgileri teyit etmek için 7 Ekim 2023 tarihinden itibaren paylaşımlara başlamıştır. Bu çalışmada 7 Ekim 2023

tarihinden saldırıların 11. ayının dolduğu 7 Eylül 2024 tarihine kadar geçen sürede Anadolu Ajansı Teyit Hattı tarafından doğruluk kontrolü yapılan konuyla ilgili 250 içeriğin tümü incelenmiştir. Belirlenen içerikler; paylaşım türü, doğruluk kontrolü sonucu, yanlış bilginin yayıldığı ortam, yanlış bilgiyi yayan aktörler ve kullanılan yanlış bilgi türü temalarına göre kodlanmıştır. Kodlamanın nesnellliğini sağlamak için 250 içerik arasından rastgele seçilen 30 içerik, ikinci bir kodlayıcıya gönderilmiş ve onun da şablona göre içerikleri kodlaması sağlanmıştır. İkinci kodlayıcının kodlaması sonucunda tespit edilen eksiklikler giderilerek tüm temalar ve kodlamalar gözden geçirilmiş ve bulgulara son hâli verilmiştir.

7. Bulgular

Bu bölümde, çalışma kapsamında gerçekleştirilen araştırmanın bulguları ele alınacak ve yorumlanacaktır.

7.1. Doğrulanın İçeriklerle İlgili Genel Bilgiler

Anadolu Ajansı Teyit Hattı, sosyal medya ve iletişim platformlarında karşılaşılan problemlerle ve sahte içeriklerle mücadele etmek adına 2022 yılında hayata geçirilen bir projedir (Gündoğmuş, 2023). Politika, Aktüel, Kültür/Sanat, Bilim/Teknoloji, Ekonomi ve Gazze ana kategorileri altında medyada yer alan birçok haberin doğrulamasını yapan platform aynı zamanda Blog kategorisinde sahte haberler ve dezenformasyon konularında bilgilendirici içeriklere yer vermektedir. Web sitesinde ayrıca Teyit Sözlüğü başlığı altında haber doğrulama ile ilgili kavramlar açıklanmakta ve örneklendirilmektedir.

7 Ekim 2023 tarihinde Hamas tarafından gerçekleştirilen El Aksa Tufanı operasyonu sonrasında başlayan İsrail saldırıları ile ilgili sahte haberler ve dezenformatif içerikler kısa zamanda sosyal medya platformları başta olmak üzere birçok ortamda yayılmıştır. Anadolu Ajansı Teyit Hattı da ilk günlerden itibaren bu sahte haberlerin tespiti ve doğrulanması için harekete geçmiştir. Web sitesinde konuyla ilgili ilk içerikler 7 Ekim 2023 tarihinde yayınlanmıştır. Bu tarihten, araştırmanın kapsadığı son tarih olan 7 Eylül 2024 gününe kadar Anadolu Ajansı Teyit Hattı'nda Gazze saldırıları hakkında 269 farklı içerik paylaşılmıştır. İçeriklerin tespiti için web sitesinde bulunan Gazze kategorisine girildiğinde içeriklerden yalnızca 93 tanesine erişim sağlanabilmiştir. Web sitesindeki arama motoruna "Gazze" kelimesi yazılarak yapılan aramada ise 281 içeriğe erişilmiştir. İçerikler incelendiği zaman bunlardan

10 tanesi, metin içinde Gazze kelimesini içermesine rağmen farklı konular hakkında hazırlanan içeriklerdir. Diğer 2 içerik ise 7 Ekim 2023 tarihinden önce yayınlandığı için bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Sonuç olarak anahtar kelime ile yapılan arama sonucunda ulaşılan ve araştırmanın kapsamına giren 269 içeriğin tamamı bu çalışmada ele alınmıştır. Seçilen içeriklerin 19 tanesinin bilgilendirici paylaşım, 250 tanesinin ise iddia kontrolü olduğu görülmüştür.

Anadolu Ajansı Teyit Hattı her bir doğrulama içeriğinin sonunda, iddianın doğru veya yanlış olduğuna dair bir teyit sonucu paylaşmaktadır. Buna göre doğruluk kontrolü yapılan 250 içeriğin 39 tanesi doğru, 211 tanesi ise yanlış olarak belirlenmiştir. Öte yandan yanlış olduğu belirtilen 211 içerikten 4 tanesi çeşitli doğru iddialar da barındırdığı için bu çalışmada "kısmen doğru" olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla Anadolu Ajansı Teyit Hattı'nda incelenen 250 iddianın 39 tanesi doğru, 4 tanesi kısmen doğru ve 207 tanesi yanlış iddialardan oluşmaktadır.

Şekil 2. İddia Kontrolü Yapılan İçeriklerin Doğruluk Oranları

Web sitesindeki içeriklerin paylaşım zamanları düzensizlik göstermektedir. Özellikle İsrail saldırılarının başladığı 7 Ekim 2023 tarihini takip eden iki aylık süreçte yoğun bir içerik paylaşımı söz konusuyken sonraki aylarda doğrulanan içerik sayısında azalma görülmektedir. Anadolu Ajansı Teyit Hattı web sitesinde her ay Gazze hakkında yapılan paylaşımların sayısı Tablo 1'de gösterilmektedir.

Ay/Yıl	İçerik Sayısı
Ekim 2023	102
Kasım 2023	58
Aralık 2023	28
Ocak 2024	8
Şubat 2024	11
Mart 2024	7
Nisan 2024	7
Mayıs 2024	20
Haziran 2024	6
Temmuz 2024	8
Ağustos 2024	11
Eylül 2024	3
Toplam	269

Tablo 1. Aylara Göre Yayınlanan İçerik Sayısı

7.2. Yanlış Bilginin Yayıldığı Ortam ve Yanlış Bilgiyi Yayan Aktörler

Anadolu Ajansı Teyit Hattı tarafından doğruluk kontrolü yapılan içeriklerin büyük oranda sosyal medya mecralarında yayıldığı görülmüştür. Yanlış veya kısmen doğru iddialar içeren 211 içeriğin yayıldığı ortamlar göz önüne alındığında X platformunun öne çıktığı tespit edilmiştir. İçeriklerin %92'sini oluşturan 196 yanlış içerik ilk defa X platformunda dolaşıma girmiş, ardından başta sosyal medya olmak üzere diğer iletişim ortamlarına yayılmıştır. X'i sırasıyla TikTok, Instagram, internet haber siteleri ve diğer mecralar takip etmektedir. İnternet haber siteleri ve İsrail Devleti Başbakanı Netanyahu'nun ABD Kongresi'nde yaptığı konuşmayı konu alan içerikler hariç tutulursa, yanlış iddialar içeren 211 içerikten 207 tanesi sosyal medya üzerinden yayılmıştır. Yanlış içeriklerin yayıldığı ortamlar Tablo 2'de detaylı olarak gösterilmektedir.

Yanlış İçeriklerin Yayıldığı Ortam	Yanlış İçerik Sayısı
X	196
TikTok	6
Instagram	3
İnternet Haber Siteleri	3
YouTube	1
Telegram	1
Netanyahu'nun ABD Kongresi Konuşması	1
Toplam	211

Tablo 2. Yanlış İçeriklerin Yayıldığı Ortamlar

Araştırmada ele alınan konulardan bir diğeri, yanlış içerikleri yayan aktörlerdir. Anadolu Ajansı Teyit Hattı tarafından doğruluk kontrolü yapılan içerikler çok farklı kişiler ve kurumlar tarafından ortaya atılmış iddialar barındırmaktadır. İddiaları yayan aktörler incelenmiş ve tüm bu aktörler; İsraili resmî kurumlar ve bu kurumları temsil eden kişiler, İsraili sosyal medya kullanıcıları, diğeri resmî kurumlar ve bu kurumları temsil eden kişiler, diğeri sosyal medya kullanıcıları ile haber üreticileri olarak beş farklı kod altında sınıflandırılmıştır. Sosyal medya kullanıcıları İsraili veya diğeri kullanıcılar olarak kategorize edilirken, profilinde doğrudan İsraili olduğunu veya İsrail'de yaşadığını belirten bir ibare yer alıp almadığı dikkate alınmıştır. Dolayısıyla profilinde benzer ibare yer almayan tüm sosyal medya kullanıcıları, diğeri sosyal medya kullanıcıları arasında kodlanmıştır.

İsraili resmî kurumlar ve bu kurumları temsil eden kişiler ile İsraili sosyal medya kullanıcıları genel olarak İsrail'in saldırılarını meşrulaştıran ve Filistinlileri suçlu gösteren iddiaları paylaşırken; diğeri resmî kurumlar ve bu kurumları temsil eden kişiler, diğeri sosyal medya kullanıcıları ve haber üreticileri ise kendi dünya görüşlerine uygun olacak şekilde İsrail'i veya Filistin'i destekleyen iddialar ortaya atmışlardır. Yanlış içerikleri yayan aktörler kimi zaman yüksek takipçi sayısına sahip sosyal medya hesaplarıyken, kimi zaman ise az takipçi sayısına sahip hesaplardır. Tablo 3'te iddia sayılarına göre yanlış bilgiyi yayan aktörlerin sınıflandırılmasına yer verilmiştir. Tablo 4'te ise araştırmada elde edilen bulgulara dayanarak,

tamamı X platformunda olmak üzere birden fazla yanlış iddiayı ortaya atan sosyal medya hesapları gösterilmektedir.

Yanlış İçerikleri Yayan Aktörler	Yanlış İçerik Sayısı
İsrailli Resmî Kurumlar ve Bu Kurumları Temsil Eden Kişiler	20
İsrailli Sosyal Medya Kullanıcıları	37
Diğer Resmî Kurumlar ve Bu Kurumları Temsil Eden Kişiler	3
Diğer Sosyal Medya Kullanıcıları	130
Haber Üreticileri	21
Toplam	211

Tablo 3. Yanlış İçerikleri Yayan Aktörler

Yanlış İçerikleri Yayan X Platformu Hesapları	Kategorisi	Yanlış İçerik Sayısı
@Israel	İsrailli Resmî Kurumlar ve Bu Kurumları Temsil Eden Kişiler	8
@Shemanews	Haber Üreticileri	7
@İdfonline	İsrailli Resmî Kurumlar ve Bu Kurumları Temsil Eden Kişiler	5
@Edycohen	İsrailli Sosyal Medya Kullanıcıları	4
@Hananyanaftali	Haber Üreticileri	4
@Olilondontv	İsrailli Sosyal Medya Kullanıcıları	4
@Jewishwarrior13	İsrailli Sosyal Medya Kullanıcıları	3
@Marionawfal	Haber Üreticileri	3
@Osint613	İsrailli Sosyal Medya Kullanıcıları	2

@Exmuslimtr	Diğer Sosyal Medya Kullanıcıları	2
@Haskologlu	Diğer Sosyal Medya Kullanıcıları	2
@Misvakcaps	Diğer Sosyal Medya Kullanıcıları	2
@Visegrad24	Haber Üreticileri	2

Tablo 4. Araştırma Kapsamında X Platformunda Birden Fazla Yanlış İçerik Yaydığı Tespit Edilen Sosyal Medya Hesapları

7.3. Sahte Haberlerde Kullanılan Dezenformasyon ve Yanlış Bilgi Türleri
Araştırmada ele alınan konulardan bir tanesi de Anadolu Ajansı Teyit Hattı tarafından doğruluk kontrolü yapılan içeriklerin, hangi bilgi bozukluğu türleri ile tanımlandığıdır. Wardle dezenformasyon ve yanlış bilgiyi; parodi, hatalı bağlantı, yanıltıcı içerik, yanlış bağlam, taklit, manipülasyon ve uydurma şekilde yedi kategoride sınıflandırmaktadır (2020). Araştırma kapsamında incelenen ve yanlış veya kısmen doğru olarak tanımlanan 211 içeriğin tümü bu kategorilerden birisi altında kodlanmıştır. Sahte haberlerde dezenformasyon ve yanlış bilgi türlerinin hangisinin kaç defa kullanıldığı Tablo 5'te gösterilmektedir.

Dezenformasyon ve Yanlış Bilgi Türü	Kullanıldığı İçerik Sayısı
Yanlış Bağlam	122
Uydurma	41
Yanıltıcı İçerik	26
Manipülasyon	17
Taklit	2
Parodi	2
Hatalı Bağlantı	1
Toplam	211

Tablo 5. Dezenformasyon ve Yanlış Bilgi Türlerinin İçeriklerde Kullanım Sayısı

İsrail'in Gazze saldırıları ile ilgili içeriklerde en fazla karşılaşılan dezenformasyon ve yanlış bilgi türü, yanlış bağlam kullanılmasıdır. Bu büyük oranda daha eski bir zamanda veya farklı bir yerde çekilen fotoğrafların ve videoların konuyla ilgiliymiş gibi sunulması ve haberin yeniden çerçevelenmesi ile ilgilidir. İsrail yanlısı içeriklerde bu tür dezenformatif mesajlar çoğu zaman Pallywood etiketiyle birlikte paylaşılmaktadır. Bu kullanıcılara göre aslında Gazze'de durum çok da kötü değildir fakat Gazzeliler sahte ölü ve yaralı fotoğrafları üretmektedirler. İsrail yanlısı kullanıcıların iddialarının aksine, bu konuya dair paylaşılan içeriklerde yoğun şekilde bağlamından koparılmış görsellere başvurulmaktadır. Diğer yandan Filistin yanlısı hesaplarda rastlanan yanlış bağlamlı içerikler ise genellikle İsrail'e ait askeri teçhizatın yok edildiğini gösteren fotoğraflarla ve videolarla desteklenmektedir. Oysa bu görüntüler farklı zamanlarda farklı yerlerde çekilmiştir ve konu ile ilgili değildir. Her iki görüşe ait toplam 122 içeriğin yanlış bağlamlı içerikler olduğu tespit edilmiştir.

İsrail'in Gazze saldırıları ile ilgili birçok içerik, hiçbir dayanağı olmayan bilgiler etrafında şekillendirilmektedir. Bunlar kimi zaman Gazzelilerin Türkiye'ye veya farklı bir ülkeye göç edeceği, kimi zaman Gazze'ye yapılan yardımların yerine ulaşmadığı, kimi zaman ise farklı bir ülkenin taraflardan birine yardım ettiği gibi iddiaları içermektedir. Yapılan doğruluk kontrolünde konuya dair herhangi bir kanıt elde edilemediği durumda bu içerikler uydurma olarak sınıflandırılmaktadır. Araştırma kapsamında incelenen içeriklerden 44 tanesinin uydurma olduğu görülmüştür.

Yanılıcı içerikler barındıran dezenformatif haberler, hikâyeyi yeniden çerçevelerken bilgilerin bir kısmını öne çıkarıp bir kısmını ise gizlemektedir. Farklı diller arasında çeviri yaparken anlamın çarpıtılması, kişilerin taşıdığı farklı bayrakların İsrail veya Filistin bayrağı olarak gösterilmesi, sivil kişilerin asker olarak tanımlanması, sahte haberlerde en fazla rastlanan yanılıcı içeriklerdir. İncelenen içeriklerden 26 tanesinin yanılıcı içerik barındırdığı saptanmıştır.

Dezenformasyon ve yanlış bilgi türlerinden bir diğeri olan manipülasyon, gerçekliğin bir bölümünün özellikle teknolojik araçlar kullanılarak değiştirilmesini tanımlamaktadır. Araştırma kapsamında incelenen haberlerde, İsrail veya Filistin yanlısı protestoları gösteren, ünlü isimlerin taraflardan birini desteklediğini iddia eden veya çatışmaların seyrini gösterdiğini savunan 17

manipülasyon içeriği görülmüştür. Bu içeriklerin üretilmesinde görüntü ve ses işleme yazılımlarının yanında yapay zekâ araçlarından yararlanıldığı da Anadolu Ajansı Teyit Hattı tarafından tespit edilmiştir.

İsrail Devletinin resmi sosyal medya hesabı ve diğer sosyal medya kullanıcıları tarafından paylaşıldığı tespit edilen iki dezenformatif içerik, taklit türü altında değerlendirilmiştir. Bu içeriklerde, Hamas'a ait olduğu iddia edilen web siteleri kaynak olarak gösterilmiştir fakat sonrasında bu web sitelerinin Hamas'a ait olmadığı anlaşılmıştır. İki farklı haberde ise parodi amacıyla üretilen içerikler gerçek olarak kabul edilmiş ve yanlış iddialar bu içeriklere dayandırılmıştır. Son olarak bir içerikte habere daha fazla dikkat çekip daha fazla tıklama almak amacıyla hatalı bağlantı kullanıldığı görülmüştür.

7.4. Sahte Haberlerde En Sık Tekrarlanan İddialar

Anadolu Ajansı Teyit Hattı tarafından doğruluk kontrolü yapılan içeriklerde çeşitli iddialara yer verilmektedir. Farklı aktörler tarafından üretilen ve yayılan içerikler bazen yalnızca bir olayla veya konuyla ilgiliyken bazen aynı konu hakkında birden fazla sahte içerik ortaya çıkmaktadır. Öte yandan araştırma kapsamında incelenen içeriklerde tekrarlayan iddialara da rastlanmıştır. Bu iddialardan en önemlisi ve İsrail destekçisi sosyal medya hesapları tarafından en fazla dile getirileni, Filistinlilerin durumu olduğundan daha kötü göstermek için sahte ölü ve yaralı insan görselleri ürettiği iddiasıdır. Yanlış veya kısmen doğru olduğu tespit edilen 211 içerikten 24 tanesinde yukarıda bahsedilen iddiaya rastlanmıştır. Bu iddia genellikle bağlamından koparılmış görüntülerle desteklenmektedir. Bu içeriklerin bir diğer özelliği ise, Stein'in de çalışmasında ele aldığı "Pallywood" etiketinin, incelenen içeriklerde de sıkça kullanılmasıdır (2021). Buna göre Hollywood benzeri bir sanayi kuran Filistinliler, herhangi bir saldırı olmasa bile sahte içerikler üreterek kendilerini mağdur konumda göstermektedirler. İsrail destekçisi hesapların yaydığı bu dezenformatif içeriklerde, dünyanın farklı yerlerinde yaşanan olaylara ait görüntülerin yanında film ve dizi setlerinde kaydedilen kamera arkası görüntüler de kanıt olarak sunulmaktadır. Bu yanlış iddiayı destekleyen bir başka yanlış iddia ise İsrail ordusunun sivilleri değil, yalnızca askeri noktaları hedef aldığı iddiasıdır. Bu iddialar ortaya atılırken genellikle yanlış bilgi ve dezenformasyon türlerinden uydurmaya veya manipülasyona başvurulmaktadır.

Doğruluk kontrolü yapılan içeriklerin bir kısmı Hamas'ın yöntemleriyle ilgilidir. Dört farklı içerikte Hamas'ın bebekler başta olmak üzere insanları canice öldürdüğü ya da esir ettiği iddia edilirken, iki içerikte ise Hamas'ın Filistinli sivilleri hedef olarak kullandığı iddiası ortaya atılmaktadır. Hamas'ın insanları canice öldürdüğü iddiası ile üretilen içeriklerde bağlamından koparılan görüntüler kanıt olarak sunulmaktadır. Hamas'ın Filistinli sivilleri hedef aldığı iddiası ise yanıltıcı veya manipüle edilmiş içeriklerle desteklenmektedir.

7 Ekim sonrasında küresel ölçekte hızla yayılan Filistin yanlısı gösterilerle ilgili yanlış iddialar da sık sık gündeme gelmektedir. Anadolu Ajansı Teyit Hattı tarafından doğruluk kontrolü yapılan içeriklerde de bu konuyla ilgili yanlış iddialar tespit edilmiştir. Bu iddiaların altı tanesi, Filistin destekçisi göstericilerin çevreye ve diğer insanlara zarar verdiğini savunmaktadır. Filistin'i desteklemeyi riskli bir eylem olarak göstermeyi amaçlayan bu içeriklerin tümü bağlamından koparılmış görseller ile desteklenmiştir.

Benzer bir tavır gerek İsrail'i gerekse Filistin'i desteklediği iddia edilen ünlülerle ilgili olarak da görülmektedir. Spor, moda, politika gibi farklı alanlardan ünlü kişilerin bir tarafı savunduğunu gösteren iddialar ya manipüle edilmiş görüntülerle ya da bağlamından koparılmış içeriklerle desteklenmektedir.

Yanlış iddiaların yoğunlaştığı bir diğer konu ise Gazze'de Hamas'a ait tünellerin ifşa olduğuyla ilgilidir. İddia kontrolü yapılan içeriklerde bu konuyla ilgili altı farklı yanlış iddia tespit edilmiştir. İçeriklerin tümü bağlamından koparılmış görüntülerle desteklenmektedir.

Tüm iddialar incelendiği zaman, içeriklerde rastlanan yanlış iddiaların; Filistinlilerin durumu olduğundan daha kötü göstermek için sahte ölü ve yaralı insan görselleri ürettiği, Hamasın bebekler başta olmak üzere insanları canice öldürdüğü, Hamasın Filistinli sivilleri hedef aldığı, Filistin destekçisi göstericilerin çevreye ve diğer insanlara zarar verdiğini, Ünlü kişilerin Filistin'i veya İsrail'i desteklediği ve Gazze'de Hamas'a ait tünellerin ifşa olduğu konularında yoğunlaştığı görülmektedir. Tüm bu iddialar savunulurken yanlış bilgi ve dezenformasyonun farklı türlerine başvurulduğu görülmüştür.

8. Sonuç

İsrail'in 7 Ekim 2023 sonrasında Gazze'ye yönelik başlattığı saldırılar, sahadada olduğu gibi medya platformlarında da acımasız bir biçimde devam et-

mektedir. Kurulduğu günden bu yana varlığını ve meşruiyetini kanıtlamak adına dezenformasyondan faydalandığı alanyazındaki çalışmalarda da görülen İsrail devleti, çatışma dönemlerinde dezenformasyonu bir propaganda aracı olarak kullanmaktadır. Bu çalışmada, 7 Ekim 2023 tarihinden sonraki 11 ayda farklı medya platformlarında İsrail'in saldırıları ile ilgili olarak paylaşılan ve Anadolu Ajansı Teyit Hattı tarafından doğruluk kontrolü yapılan 250 içerik incelenmiştir. Araştırma sonucunda yanlış iddiaların ve sahte içeriklerin hangi platformlar aracılığıyla daha sık yayıldığı, yanlış içerikleri hangi aktörlerin yaydığı, dezenformasyon ile yanlış bilginin hangi türlerinin daha fazla kullanıldığı ve hangi yanlış iddiaların sıklıkla tekrarlandığı tespit edilmiştir.

Alanyazında dezenformasyonun yayılmasında en önemli etkenlerden birisi olarak sosyal medya gösterilmektedir (Erkan ve Ayhan, 2018; Karagöz, 2018; Şentöregil, 2024). Çalışmada elde edilen bulgular da bu olgu ile uyumludur. Anadolu Ajansı Teyit Hattı tarafından doğruluk kontrolü yapılan ve bu çalışmada incelenen 211 yanlış iddianın 207 tanesinin sosyal medya aracılığıyla yayıldığı gözlemlenmiştir.

Çalışmada elde edilen bulgular arasında en dikkat çekici olanlardan bir tanesi, İsrail'in tarihsel olarak meşruiyet sağlama çabalarına ve propagandaya dayalı bilgi üretimine ilişkin Pappé (2018) ve Finkelstein (2024) tarafından yapılan analizlerle paralel bir yaklaşımın sosyal medyada da sürdürülüyor olmasıdır. Özellikle "Pallywood" etiketinin geçmişten bugüne Filistinlilerin sahte bir mağduriyet algısı oluşturmak için kullanıldığı iddiası, araştırma kapsamında incelenen sahte içeriklerde de öne çıkmaktadır. Bununla birlikte İsrail'in hak ihlallerini eleştiren söylemin çarpıtılması ve bu söylemin antisemitizm olarak etiketlenmesi geçmişte olduğu gibi bugün de İsrail tarafından gerçekleştirilen dezenformasyonun en önemli ayaklarından birisini oluşturmaktadır.

Çalışmanın en önemli bulgularından birisi de sahte haberlerde en sık başvurulan dezenformasyon ve yanlış bilgi türleri ile ilgilidir. Araştırma kapsamında incelenen içeriklerin yarıdan fazlasında bağlamından koparılmış bilgilerin ve görüntülerin öne çıktığı görülmüştür. Farklı zamanlarda, farklı bölgelerde veya farklı amaçlarla üretilen görsel içerikler, yanlış bağlamla yeniden çerçevelenmekte ve farklı platformlarda İsrail'in dezenformasyon politikasına uygun biçimde yayılmaktadır. Aslında tersine görsel

arama yoluyla yanlış olduğu kolayca tespit edilebilecek bu iddialar, sosyal medya kullanıcıları tarafından kontrol edilmeksizin paylaşılmaktadır. Böylece dezenformasyon daha büyük kitlelere kolaylıkla ulaşır. Sosyal medya platformlarının algoritmaları ise etkileşim alan içerikleri, doğruluğuna veya yanlışlığına bakmadan daha fazla kişiye göstermektedir. Böylece yanlış olduğu çok basit bir şekilde tespit edilebilecek bir iddia, kısa zamanda geleneksel haber mecralarının gündemine girecek kadar yayılabilmektedir. Elde edilen bulgular ile çalışmanın ilk araştırma sorusu olan “İsrail yanlısı sosyal medya içeriklerinde hangi tür dezenformasyon uygulanmaktadır?” sorusu cevaplanmıştır.

Çalışmada incelenen içeriklerde yanlış iddiaları yayan aktörler arasında belirgin bir biçimde İsrail devletinin resmî kurumları ile bu kurumları temsil eden kişiler öne çıkmaktadır. Her ne kadar diğer sosyal medya kullanıcıları sayıca daha fazla yanlış bilginin ve dezenformasyonun yayılmasına neden olsa da oransal olarak İsrail devletinin resmî kurumları açık bir biçimde dezenformatif içeriklerin yayılmasına katkı sunmaktadır. Bu kişi ve kurumlar arasında İsrail devletinin resmî X hesabı @Israel ile İsrail Savunma Kuvvetleri resmî X hesabı @idfonline ilk sıralarda yer alırken; @EdyCohen, @OliLondonTV, @JewishWarrior13 ve @MarioNawfal gibi İsrail kaynaklı haber üreticileri ve sosyal medya kullanıcıları da dezenformasyonun yayılmasında pay sahibidir. Ayrıca belirgin şekilde Türkiye merkezli birçok sosyal medya hesabı da saldırılarla ilgili yanlış bilgi ve dezenformasyonun yayılmasına rol oynamaktadır. Elde edilen bu bulgular, çalışmanın ikinci araştırma sorusu olan “İsrail yanlısı dezenformatif içerikler sosyal medyada ne şekilde yayılmaktadır?” sorusunun cevaplanmasını sağlamıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular, dezenformasyonun belli iddialar üzerinde yoğunlaştığını da göstermektedir. Özellikle Filistinlileri sahte içerikler üretmekle suçlayan İsrail destekçileri, bir yandan da dünya çapında Filistin halkına destek için yapılan gösterilere katılan kişileri şeytanlaştırmakta ve bu gösterilerin itibarını sarsmak için dezenformasyona başvurmaktadır. Hamas'ın yöntemleriyle ilgili yanlış iddialar da benzer amaca hizmet etmektedir. Tüm bu iddialar, Filistin'i desteklemenin şiddeti meşrulaştırmayı amaçlayan bir eylem olduğuna dair küresel bir kamuoyu oluşturmayı hedeflemektedir.

İsrail'in Gazze saldırıları sırasında medyada kullanılan dezenformasyon tekniklerini ve yayılan yanlış iddiaları ele alan bu çalışma, sahip olduğu

sınırlılıklar nedeniyle belli bir perspektife sahiptir. Diğer yandan gelecekte yapılacak çalışmalarda farklı haber doğrulama platformlarının hem ilgili tarih aralığında hem de farklı dönemlerde doğruladığı içeriklerin incelenmesi, konuya dair farklı bir bakış açısı geliştirilmesine katkı sunacaktır. Ayrıca özellikle son dönemde gelişen yapay zekâ araçlarının sosyal medyadaki dezenformasyonu yaymakta ve engellemekte oynadığı rolün tartışılması, gelecekte dezenformasyonun tespiti ve yayılımının önlenmesi konusunda yol gösterici olabilir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarı herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- Bengtsson, S., & Johansson, S. (2020). A Phenomenology of News: Understanding News in Digital Culture. *Journalism*, 22(11), 2873-2889. <https://doi.org/10.1177/1464884919901194>
- Cherry, S. (2024). Modern Armed Conflicts: Disinformation Campaigns Shaping the Digital Information Landscape. *The Serials Librarian*, 85(1-4), 19-31. <https://doi.org/10.1080/0361526X.2024.2348140>
- Chomsky, N. (2013). *Medya Denetimi* (3. bs). Everest Yayınları.
- Erkan, G., & Ayhan, A. (2018). Siyasal İletişimde Dezenformasyon ve Sosyal Medya: Bir Doğrulama Platformu Olarak Teyit.Org. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 29. Özel Sayısı, 202-223. <https://doi.org/10.31123/akil.458933>
- Fetzer, J. H. (2004). Disinformation: The Use of False Information. *Minds and Machines*, 14(2), 231-240. <https://doi.org/10.1023/B:MIND.0000021683.28604.5b>
- Finkelstein, N. G. (2024). *Holokost Endüstrisi: Yahudi Acılarının İstismarı* (U. U. Bulsun, Çev.). Kutadgu Yayınları.
- Freelon, D., & Wells, C. (2020). Disinformation as Political Communication. *Political Communication*, 37(2), 145-156. <https://doi.org/10.1080/10584609.2020.1723755>
- Frenkel, S. (2021, Mayıs 14). Lies on Social Media Inflamm Israeli-Palestinian Conflict. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2021/05/14/technology/israel-palestine-misinformation-lies-social-media.html>
- Gündoğmuş, Y. N. (2023, Mart 28). AA Genel Yayın Yönetmeni Özhan: AA Teyit Hattı Sosyal Medyadaki Problemlerin Daha Etkin Giderilmesi İçin Sadece İlk Adım. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/kurumsal-haberler/aa-genel-yayin-yonetmeni-ozhan-aa-teyit-hatti-sosyal-medyadaki-problemlerin-daha-etkin-giderilmesi-icin-sadece-ilk-adim/2857919>

- Kakutani, M. (2019). *Hakikatin Ölümü* (C. Mizrahi, Çev.; 1. bs). Doğan Kitap.
- Kapantai, E., Christopoulou, A., Berberidis, C., & Peristeras, V. (2021). A Systematic Literature Review on Disinformation: Toward a Unified Taxonomical Framework. *New Media & Society*, 23(5), 1301-1326. <https://doi.org/10.1177/1461444820959296>
- Karagöz, K. (2018). Post-Truth Çağında Yayıncılığın Geleceği. *TRT Akademi*, 3(6), 678-708.
- Koca, S., & Çöm, Ş. (2023). Belgesel Sinemanın Evrimi: Dijital Çağa Geçiş. *İçinde Belgesel Sinemada Yeni Perspektifler* (ss. 224-242). Tablet.
- Lasswell, H. D. (1938). *Propaganda Technique in the World War*. Peter Smith.
- Loewenstein, A. (2023). *The Palestine Laboratory*. Verso.
- Mearsheimer, J. J. (2011). *Why Leaders Lie: The Truth About Lying in International Politics*. Oxford University Press.
- Neuman, W. L. (2022). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri* (2. bs, C. 2). Siyasal Kitabevi.
- Ottosen, R. (1992). The Media and the Gulf War Reporting: Advertising for the Arms Industry? *Bulletin of Peace Proposals*, 23(1), 71-83. JSTOR.
- Pappe, I. (2018). *İsrail Hakkında On Mit* (S. E. Türközü, Çev.). Nika.
- Robinson, P. (2019). "Olanı Olduğu Gibi Söylemek": Modern Savaş, Propaganda, Medya ve Devlet (S. Sezer, Çev.). *İçinde D. Welch (Ed.), Propaganda, Güç ve İkna* (ss. 345-366). İnkılâp Kitabevi.
- Said, E. W. (2008). *Medyada İslam* (A. Babacan, Çev.). Metis Yayınları.
- Stein, R. L. (2021). "Hoax!" Palestinian Cameras, Israeli State Violence, and the "Fake News" Fantasy. *İçinde D. Della Ratta, G. Lovink, T. Numerico, & P. Sarram (Ed.), The Aesthetics and Politics of the Online Self* (ss. 115-128). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-65497-9_9
- Şentöregil, M. (2024). *Hakikat-Sonrası Çağda Yanlış Bilgiyle Mücadele: Göçmenlere Yönelik Yalan Haberler Üzerine Bir Analiz [Yayınlanmamış Doktora Tezi]*. Anadolu Üniversitesi.
- Tandoc, E. C., Jenkins, J., & Craft, S. (2019). Fake News as a Critical Incident in Journalism. *Journalism Practice*, 13(6), 673-689. <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1562958>
- Teyit Hattı. (t.y.). Anadolu Ajansı. Geliş tarihi 23 Eylül 2024, gönderen <https://www.aa.com.tr/tr/teyithatti>

- Ünal, R., & Çiçeklioğlu, A. Ş. (2019). The Function and Importance of Fact-Checking Organizations in the Era of Fake News: Teyit.Org, an Example from Turkey. *Medijske studije*, 10(19), 140-160. <https://doi.org/10.20901/ms.10.19.8>
- Wardle, C. (2020). Understanding Information Disorder. First Draft. <https://firstdraft-news.org/long-form-article/understanding-information-disorder/>
- Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policy Making. Council of Europe.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (8. bs). Seçkin Yayıncılık.